

vkup, da drevesa vsaj v 60. letu v sklep zrastejo. To se bode pa pozneje bolj na tanko povedalo. Ako pa kakošno planjavo lahko zmirom opazujemo, jo pa z listnimi namešano s šilovnimi drevesi zasadimo; ozir se mora samo na drevesa, okraj, podnebje in lego jemati, da v prevelike stroške ne zabredemo.

(Dalje prihodnjič.)

Draginja zdaj — draginja nekdej.

Večkrat se slišijo med ljudmi pogovori: da zdaj so slabe letine, če ena ali druga reč ne obrodí v obilnosti, če jim toča ali pa slana nekoliko vinograde ali pa cveče polje poškoduje. Kaj bi še le rekli ti ljudje, ako bi bili živeli v onih časih, o katerih jim hočem tukaj nekaj povedati, da uničim njihove govore in jim povem ob kratkem, kako se je takrat ljudstvu godilo. Poslušajte tedaj.

V letih 1315., 1316. in 1317. je lot ječmenovega kruha veljal 9 vinarjev. Le v hišah vladarjev in posebno bogatih rodov in so še imeli košček trdega kruha. Lakota je bila v omenjenih 3 letih tako grozna, da po nasvetu škofa Bennota je več knezov prepovedalo, da tatje, ki so kruh kradli, ne smejo biti kaznovani. Leta 1317. je vagan pšenice veljal čez 20 tolarjev; v Thüringu pa celó 50 tolarjev. Kruha, ki ga ima sedaj vsaki, še celó berač, kruha takrat ni bilo nikjer; ljudje so si brezovo skorjo mleli in med repo kuhali — pa to je bila le jed premožnih; drugi, bolj revni pa niso imeli ničesa vgrizniti.

Tisuč in tisuč ljudi je takrat lakote pomrlo. Volov, krav, ovac ali kake druge klavne živine ni bilo nikjer videti več in tudi kuretine je zmanjkalo; cerknjene konje in drugo mrhovino so vživali, še — o Bog — da je le-ta bila! Ob Rajnu, v Pfalci, Hesenu, na Šleskem in Poljskem niso mrličev več pokopavali, ampak so jih brez gnjusobe jedli. — Tako pišejo enoglasno vsi zgodovinarji. — Na Rajnu se je okoli vislic gnječila množica gladnih ljudi, ki so obešenega brž z vislic sneli, ga razprtili, in se še poleg tega topli in pobijali. — Iz Erfurta so leta 1317. blizu 8000 ljudi na pokopališče znosili, kateri so skoraj vsi od glada umrli; in na pokopališča so morali straže postavljati, da živi niso ponoči mrtvih izkopavali in jih povžili. — Leta 1432. so na Saksonskem strašne plohe čisto ves pridelek pokončale. — V Thüringu je v 10 vaseh vse, ljudje in živina, konec vzelo.

V zadnjih letih 30letne vojske je vagan rži veljal po 60 tolarjev. — Leta 1694. so na Saksonskem po hudih potresih sledile take plohe, da so si ljudje latovje ali klasje od slame rezali, in ga po hišah sušili. — Leta 1695. so toča in pa miši, katerih je bilo na milijone, pokončale ves pridelek. Leta 1607. je neprehoma deževalo meseca avgusta in septembra, meseca oktobra je že sneg padel; funt kruha je takrat veljal 18 kr. — Leta 1699. se je ob hudi dragini vdinjal marsikter oče radovoljno v vojake, ki je kralj Avgust Silni nabiral v brambo Poljske krone. Leta 1719. so prebivalci rudnatih gor na Českem travo, senó, slamo itd. jedli. — V letih 1771. in 1772. ste lakota in kuga veliko ljudi pomorili; žito je na polji čisto segnjilo. V Šemnici so mogli blizu 500 otrok vzeti v občno oskrbstvo zato, ker so jim stariši lakote pomrli. — V Ode-rani je vsaki dan na ulicah po več ljudi od glada obležalo.

Kakošne nadloge so bile leta 1812., 1813., 1816. in 1817. po večem delu Evrope, to je še dobro znano tistim, ki pomnijo teh let.

Tako se je tedaj v teh letih ljudem godilo, in morebiti tisti uboščki takrat niso tako godrnjali, kakor

zdaj nekteri izmed nas znajo; ampak so morebiti tudi takrat radi večkrat spomnili, da Bog jim je dal, in ravno On jim tudi lahko zopet odvzeme. — Bog ne daje več takih letin!

„Besed.“

Národne stvari.

Weissenfelserji na gorenskem Kranjskem.

Kako pravičen vsaki národnosti je kranjski zbor, priča temu so njegovi sklepi, da ne le nemškimi Kočevarjem v ljudskih šolah pušča nemški učni jezik, temveč še celó Weissenfelser-jem, katerih je le prav majhna peščica.

Weissenfels, Slovenci ga imenujejo Fužine, je fara na skrajni meji gorenskega Kranjskega proti nemškemu Koroškemu. Vsa fara po imeniku škofijskem šteje le 585 duš.

Ker „Novice“, kolikor je znano, če tudi so prehodile vse slovenske kraje in mnogo družega svetá, nikoli še niso nič bolj na drobno govorile o Weissenfelserjih, naj jim podamo mi majhno črtico.

Če nas kdo vpraša: koliko Nemcev je v tej fari? odgovorimo mu, da ni celih 100, ki bi samo nemški govorili, al to veljá le od odraslih.

Ali je tudi Slovencev v tej fari? Prav veliko, kajti Weissenfelserji si prav radi žen iščejo v Ratečah, bližnji slovenski fari na Gorenskem.

Pogostoma se tedaj primeri, da matere, ker ne besedice nemške ne znajo, poduk otrok v krščanskem nauku prepustijo očetom popolnoma.

Koliko faranov pa samo slovenski zna? Celó malo ali skor nobeden.

Ali so katerikrat v tej fari slovenske pridige, kakor je nekdej bila navada, da je vsako drugo nedeljo bila pridiga slovenska? Na to odgovorimo, da zdaj so samo nemške pridige.

Ali se v ljudski šoli nemški otroci tudi slovenščine učijo? — Odgovor: ne. Celó malo otrok je, da bi znali tudi slovenski, razun onih, katerih matere so Slovenke.

Ali nemški Weissenfelserji zeló čislajo svoj nemški jezik? — Prav zeló, kajti navzeti so navade krotanskih Nemcev, da Slovence zmirjajo z „windische Tocker“. Neumni Nemec povsod misli, da je kaj družega kot kdo drug, čeravno se v bistri pameti s Slovincem v obče nikakor meriti ne more.

Ali bi vendar tudi radi slovensko znali? — Odgovor: da! — pogostoma se sliši: „da bi le tudi kranjski znal!“ Slovenski jezik jim je potreben, ker so v najbliži dotiki s Slovenci.

Mnogovrstne novice.

* *Sviloreja na Koroškem.* Da sviloreja tudi na Koroškem — tako piše „Besed“. — ni brez dobrega vspeha, priča naznanilo, ktereja je (starejša) družba sviloreje na Koroškem te dni na svetlo dala. Iz tega posnemljem, da je število družnikov narastlo leta 1869 do 315; kokonov se je pridelalo 1414 funtov, ti bi zmotani dali 200 funtov sirove svile, ktera bi okoli 5000 gld. vredna bila. Ker v naši bolj hladnej deželi še ni bilo kaj bolezn pri svilodih, prihajajo Primorci in Italijani sèm kokonov za seme nakupovat, ali pa tudi semena; takega semena se je lansko leto pridelalo, kolikor se je družbi naznailo, 483 lotov. Murbovih dreves je nasajenih 709.794, med temi je 10.408 starih visokih dreves; pa še veliko več bi se jih nasadilo, ako bi ne bili Lah pred 8 leti toliko slabih in izsušenih dreves v našo deželo pripeljali; vem za gospodarje, ki so po 50 in še več takih dreves

nakupili, pa niso nobenega odpravili, in so potem veselje zgubili murbe nasajati, češ, da te drevesa niso za našo deželo.

* Med „tujci“, ki na Dunaji prebivajo, je Pemcev 54.520 moških in 47.022 žensk, skupaj tedaj 101.542, po takem je skor 6. del vseh dunajskih prebivalcev Pemcev, ki so blizu na polovico Čeho-Slovani, na polovico pa so Nemci; tudi iz Moravskega jih je veliko: 29.058 moških in 28.109 žensk, Ogrov je 19.317 moških in 18.197 žensk, Štajarcev 2785 moških, 2620 žensk, Kranjcev 990 moških in 591 žensk, Korošcev 630 moških in 591 žensk, iz vojaške Granice 335 moških, 183 žensk, in še drugih veliko. Izmed ljudi iz vnanjih držav je največ Prusov: 5687 jih je, Rusov le 511.

Jezikoslovne stvari.

Karôga.

Spisal Davorin Trstenjak.

Za mojih otročjih let, tudi še sedaj tu pa tam, je v moji rojstni okolici, med Muro in Dravo bila navada, da pred svati, ko so v cerkev šli k poroki, po poroki pa na dom nevestin, je plesal mlad fant, lepo oblečen in s trakovi prepleten. V rokah je držal zastavo, bandero ali pa kopje, okoli kterege je bil ovit trak; zato se mu je reklo banderaš ali kopjaš. Na banderu je bila naslikana „karôga“, to je, znamenje vesí (vasí) ali grb, ki ga ima ta ali una ves. Tako za karôgo imajo Biserjanci recaka na lanci (ketini), Ivanci bika, Šratovci ščuko, Jamničari pijavico, Verženci ribico itd. Ta karôga, iz testa napravljena, tudi visi nad ženinom in nevesto v hiši pri gostovanju, in zovčina ali moža, ki vabita goste k svatbi, znata mnogo smešnic povedati o veški „karôgi“.

Besede te, vsaj kolikor je meni znano, ni še noben slovensk leksikograf zapisal, vendar znana je tudi drugim Slovanom, dasiravno že v prenesenem pomenu: zastave, bandera, in sicer starosrbski korugva, maloruski korohva, choruhov, ruski chorugv, poljski choragiew, gorenjeluzički že zelo popačeno: khorhoj, starobolgarski ХОРЪМЪ, horongy, latvijski karôgs, vexillum, sceptrum, agmen. Naš visokoučeni Miklošič je to besedo postavil med tujke; al ni je znal nobenemu tujemu jeziku primeriti, temuč samo opazuje „Ein räthselhaftes Wort“.

Dasiravno nahajam v stari nemščini sorodno besedo, ne bi vendar trdil, da si jo je Slovan od Nemca bil izposodil.

Nemška beseda, ktera nam pojasnuje slovansko, je: hereo. Ta beseda v Heliandu (126, 7.) pomeni znamenje, grb, simbol plemena*), in na drugem mestu (Coedmon, 3699.) se heri enači z besedo cumbol:

thâ hie for cumble on cneóvum saeton
ohnnigon to thâm herige haedhne theóde.

novonemški:

da sie vor dem Kumbal an Knien sassen,
neigten sich vor dem heri die heidnischen Leute.

Ker kumbal po Grimmu (Andreas und Elene, str. 92.) pomeni: vexillum, agmen, tedaj heri: znamenje, grb v banderu, kterege je rabilo bojno pleme; iz heri more se tolmačiti staronemški chario-

*) Dotične vrstice se glasijo: „hierusalem thar „indeono uas, hereo endi handmahal endi hobidstedi“; novonemški: „In Jerusalem der Hauptstadt war der Juden Hereo und Handmahal. Handmahal = Handgemal je bilo znamenje, po katerem je človek svojo lastinsko pravico in svoj rod izpričeval; mahal = novonemški: mahl = zeichen, primeri: Denkmahl. Pis.

walda, novonemški: herôld, to je, bojak, kateri heri, hereo v rokah nosi pomirje oznanovaje; dalje: heraldik, to je, znanost v simbolih božanstev in grbov, znamenj, ktera je nosilo to ali uno pleme v zastavi svoji.

Da je karôga, korugva, karôgs slovenskega vira, to pričuje „prolatio vocalis“; ker staronemški h je v slovanščini k. Ako v starobolg. in v ruščini nahajamo ch (x), nas to ne sme motiti, kajti ta ch, x je nastal iz prvotnega kh; ta glasnik pa še v gorenjeluziškem narečju najdemo na priliko: khribjet, slov. hrbet. Latvijski karogs tudi govori za to, da ta beseda je obče blago nemščini in slovenščini. Ker onga, ôga, ogva, uhov, ug v, agiew so sufiksi, tedaj je deblo te besede: kor, kur, in v staroslovenščini imamo: КΟΥΡΙΛЪ, kuril', τυπος, Bild, Figur, Zeichen, КΟΥРЪЛЪБЪ, σχημα, kurelok, εικων, imago. *) Korenika je brez dvombe: kar, kur = sansk. çar, scindere. **)

Kakor se je iz nemškega heri, heres, insigne, izobražil pomen: harjis, heri, novonemški heer, agmen, exercitus, tako tudi iz: karôga, korugva, horongy, vexillum, sceptrum, zastava, bandero, pomen: agmen, Kriegsschaar, vojna truma. Vojno bandero se je pri nekdanjih polabskih Slovanih velelo: stavnica, stanica, jugoslov. zastava, kjer vojaci so se zbirali okoli zastavljenega znamenja, ktero je bilo namalano v bandero, in je bilo ali simbol božanstva ali pa rodbinskega grba, zato karôga v pomenu veški grb. Ulrich Lichtensteinski, kateri rabi v svojih spisih več slovenskih besed, postavimo: plaitigen = pletige, spleteno oblačilo, suknie = suknja, imenuje bandera z različnimi grbi: carrochs, carrasche = karohe, karoše, — in to je nov dokaz, da so Nemci, ko so si osvojili Štirsko in Slovence ponemčevali, to besedo od prvih stanovnikov Slovencev sprejeli, saj sufiks oh in oš nista nemška, al rabi ju slovenščina. Tudi bi se po glasniških postavah moralo pisati: harochs, ne pa: carrochs = karog, karoh, ker v stari nemščini zmirom najdemo: hereo, heri, celó v osebnih imenih: Eburachar, Wolfachar, Alpheri, to je, mož, kterege plemenski grb bil je: meresec, volk ali Alp.

Lepoznanski del.

Smrt Smail-Age Čengića.

Po Ivanu Mažuranić-u, poslovenil Janez Bilc.

IV.

Harač.

(Konec.)

Aga komaj to izreče,
Že na dvoru puška počí,
Ter Saferu, kateri prvi
Na besedo agovo poskoči,

*) Prečastitemu prijatelju g. Kurelcu ponujam v predarek, ali nima se njegovo ime iz tega temata izpeljevati? Ali ni tudi staroslov. besede: КΟΥΡΙГЪ, kurig' νυμφαγωγός, pronubus, dever, Brautzuführer, prvotni pomen: kopjaš, banderaš, zastavonosec? Ker Slovani še sedaj pred svati nosijo bandera, in so nekdanj neveste siloma jemali, gotovo je bil kopjaš ali banderaš ta mož, kateri je ženinu nevesto pripeljal. Ta navada, ki se je še do sedaj obdržala, gotovo je tudi vladala v dobi, ko so bukve sodnikov (Jud. 14. 20.) na staroslov. jezik prenesene bile.

**) Primeri: grb iz korenik: grb fodere, scindere, γράφειν. Pis.